

Кристина Хеселхолд

ЖИВЕТИ ПО СВОМЕ

На шведском стооу зрашке кондезоване паре на ошровним бобицама, жути песак Лида цуркао је кроз сирок пешчано саша и падао на његово голо дно, мршав кунџ лежао је као да је само уснуо, а лобања се церила када је замизућа змија зурнула јабуку преко руба. Све то, док је сунце неиресшано севало у леишејој риби од сребра шшо је скочила високо над обилашшм шведским стоолом: њих двоје, родишељи као млади – била је шшо венецијанска срећа, башиињена у бескрају, с лицима нашола ошкинушшм шољушцима.

Густава

Чак и када сам у друштву с најближима, мојим братом на пример, осећам се као да је међу нама постављен некакав параван. Тако је испало, не знам како; он прича и прича, ја климам главом и климам, али он не може да ме изведе из мрака. А онда се ипак десило нешто у овој летелици. Тако да сада поново ходам усправна кроз простор аеродрома. Пола сата и нешто јаче пре поласка дошао је капетан и сео на седиште испред мога, одмах уз пролаз. То никада нисам доживела. Један капетан као обичан путник, и још тик испред мене. Имао је риђеплаву косу. У униформи. Скинуо је сако. Кошуља му је била с кратким рукавима а руке маљаве као што и треба код риђеплавог мушкарца, пегаве и с белим печатима. На тој кошуљи на рукавима су се налазили гајтани – они се зову и акселбендери и гајтани – гајтан је бољи израз, тада најпре помислите ка коњицу у галопу и топове који треба да груну... Гајтани,

који су се лепо слагали с његовом шапком што је такође била украшена црним и златним ознакама, и коју је одложио на суседно седиште. Гајтани су пријали његовим уистину танким и дакле белопечатираним ручицама. И његовим сувим, помало офуцаним лактовима с тамном, задебљалом кожом. Све то сам видела кроз простор између наслона и седишта испред мог, и када да сам се нагнула над пролаз. Одмах сам снажно пожелела да својом шаком клизнем преко његовог рукава и надланицом осетим гајтан, изнутра, тај успаљујући гајтан, изнутра. Моја можда најупорнија сексуална фантазија одвија се у авиону, али је досад била везана само за сапутнике. На пример, седим ја између два неодољива мушкарца, један црнац други белац, све троје прописно везани, дакле с ограниченим радијусом деловања што се тиче већег дела тела, али слободних руку. И уста. Капетан авиона је тој фантазији додао нову опцију. Док нисам видела те гајтане, никада нисам била свесна да мене заправо пале делови униформе. Он је заспао, с главом која се клатила према пролазу између седишта и с руком оклембешеном према поду. И онда сам се усудила на то. Испружила сам руку према његовом рукаву на начин да сам му умало додирнула руку – баш је било добро што му је ручица била мршавица па је било доста места у рукаву – и протрљала надланицу о груби гајтан. Изнутра. Па онда и споља. И прстима и надланицом. У мојој ситуацији немате шта да изгубите. Али онда је дугим кораком дошла стјуардеса, нагнула се нада мном и прошапутала: „Треба да оставите капетана на миру, њему је потребан сан, знате, чим стигнемо у Тромсе, он одмах има други лет!”

Повукла сам прсте к себи. Али још дуго после тога седела сам с осећањем тог глатког веза у шапи. Проучавала сам га. Колико се од њега могло видети иза маске против короне, разуме се. Личио је на Леслија Хауарда, префињен. Блед. Не неки мужеван тип на који се обично ложим. Они бледуњави, с манирима, они су више домен моје мајке. Не кажем да мој отац тако изгледа, а сигурно је чуо за њен укус. Он је више подсећао, малчице додуше, на позног Клерка Гебла. (Ако бих морала да преведем овај давно застарели клише на данашње филмске звезде, кога да изаберем? Можда Овена Вилсона и чврсто грађеног Џонија Депа?) Моја мајка га је узела само зато што ју је прогонио док се није уморила од бежања и рекла му „да”; када је једном побегла код своје мајке, ова ју је само изгурала натраг у загрљај мога оца. Телефонисала је зету и рекла: „Дођи, она је овде!” Свекрва и зет су сарађивали. Мајка је капитулирала.

Преференце моје мајке су заразиле и моју пожуду, барем ову изненадну пожуду за капетаном авиона. Те плавокосе, деликатне мушкарце с плавим очима, у које би се моја мајка вазда одмах зацопала, она је волела да види у ролкама испод сакоа од твида. Одједном сам се осетила

као да она седи на суседном седишту и управља мноме. Ма јок, она је код куће у Јиленду са својим даљинским управљачем.

„Али, то је гајтан, кево”, рекла сам јој у себи, „није то он лично”. А у мојој глави мајка одговара сањивим гласом: „Не, то је његова лепота. Чини ми се да маска за корону скрива пар опасних усана.”

Он је лично и на једног од мојих покојних ујака, капетана брода, вазда одсутног, меланхоличног и романтичног, он је био скроз-наскроз трагична фигура пошто је боравио са својим бродом у Хамбургу током савезничког бомбардовања: лука је од нафте из разорених танкова постала ватрено море; он се нашао на броду усред пакла. Нос му је био јако повијен, готово као папагајски кљун на том измученом лицу, тако да ми сада изгледа да је свој век проживео у сенци те кљуке, можда зато што је вазда гледао надоле, па и када би ми пружао руку да се поздравимо, чак и онда када сам израсла висока као он. Тај доживљај у Хамбургу вазда је бацао сенку на остатак његовог живота. Требало је да потражи психолошку помоћ, не само да слуша породицу која се подгуркује лактовима и шапуће о тој луци у пламену чим би он устао од трпезаријског стола и повукао се у своју „крилату” фотељу. И сада ми пада на памет најиконичнија од свих слика, то парче драматике од које се леди срце, наиме црно-бели филм из истог светског рата: камиказе у групи на писти, у позадини авиони чији се мотори загревају, сваки пилот испразнио је своју чашу (саке?), шалови се вијоре на ветру, они лупе петама, одају почаст цару и потом одмарширају, сместа, готово аутоматски и не осврћући се, до својих авиона, да оду у смрт за цара и јапанску отаџбину.

Слетели смо, а ја умало да изгубим свој шал јер сада се капетан авиона пробудио и заробио сву моју пажњу, видела сам га како трља очи, скида маску за лице и брише уста која су збиља заводничка и низ које цури млазић пљувачке. Мој шал је црвено-бели карирани, 100% рунска вуна, направљен у Шкотској; на телевизији сам видела, не принца Харија већ неку другу познату фацу како носи сличан. Неко време сам се осећала изведена из колосека, нисам имала снаге да се доведем у ред да учиним нешто друго за себе осим импулсивног шопинга, па ми је тај шал дао неку наду, то гардеробно заједништво с једним принцем. Изненадило ме је, штавише постала сам сумњичава према томе што је он хтео да носи нешто тако јефтино, а принц; јер проверила сам одмах колико кошта на „Ибеју”: нешто више од хиљаду круна. Сасвим сам сигурна да бих за такав шал пре десет година дала у врх главе двеста. Можда га је носио да би отпослао сигнал Шкотланђанима жељним отцепљења; „Остајте овде, а ја ћу на вјеки вјеков да подржавам вашу вуну!”

Ја имам само мрак да одашиљем као сигнал, а ко би то хтео да прими? И имам само брата; али он не регистрје сигнале.

Приповедач

Ево ја региструјем сигнале. Твоја тама је непрозирна, подсећа на кожу, на уљани мрак храстове шуме. Хоћу да је усисам као да је то угљен-диоксид и да је затворим у џак и тај џак бацим с моста. Тама треба да се удави.

Дозволи ми да на овом месту уметнем да је моја првобитна одлука била да само лагано присуствујем у овој причи, сасвим овлашно, попут сенке (коју бацају облаци) што је ветар затим носи кроз житно поље или по трави; видите је као талас што се котрља кроз класје и само на тренутак оне су због тога тамније. Или смо сада у шумовитој земљи... док ветар дрмуса борове с глазуром од снега тако да снег пада и испуњава ваздух – и погађа моје образе попут иверја. Елем, то ми је била намера, али већ сада знам да не могу играти дискретну улогу. Превише сам умешана, превише уплахирана а и тај ружичасти перјани мантил који Густава носи – утиче на мене: желим да клекнем и као дете је загрлим око кукова и загњурићу лице у тај мантил и чујем га како шушка. Жена у средњим педесетим у ружичастом мантилу, је л' и ви мислите да је то слатко? Ја сам најстарија овде међу путницима. Капетан авиона је млад, штавише најмлађи међу нама. Старији мушкарци, кажу – а кажу јер знају шта говоре – желе да се ратосиљају млађих тиме што их шаљу у рат, да тамо изгину – али може то и лакше, ево могу да узмем пинцету и ишчупам га из контекста попут длацице која ми штрчи из носа.

Густава

Стјуардеса је потрчала за мном и предала ми шал, лепо пресавијен, тако да се не виде рупе од мољаца. То је била иста она која ме је раније укорила, али смо се обе правиле да се тога не сећамо. Али у моје неуништиво маштање о авиону, наиме, спада и то да стјуардесе немају униформу, већ су им те плаве одоре најчешће намалане на нагим телима. Увек се премишља да ли имају жбунове или јок, ако ипак имају, онда изгледа више бизарно него подстицајно ако су длаке офарбане и плаво.

Кроз аеродром сам ходала сасвим усправно од пожуде (или пре можда заваљена уназад, као манекенка, од голе, неприкривене пожуде, тако да су ми кукови ишли испред мене и, да тако кажем, вукли ме за собом), са кофером на точкиће и његовим одвратним клопарајуће-шкрипећим звуком. Да ме врат и кичма толико не боле, користила бих ранац. (Има популарних дестинација где су локалци забранили туристима да праве буку, ама никакав звук не смеју да произведу, на пример ни да дрндају коферима по староставним калдрмама, забрањено је

то цомбасто освајање света, барем у одређено доба дана. Када ходам улицом, а иза мене прилази неко с кофером на точкиће, или убрзам корак или мењам правац).

Док сам тамо ходала зазвонио ми је мобилни: мој брат. Он је буцко и носи свилене огртаче јаких боја, марке „Фортуни”, али само код куће – међутим, он ионако ретко излази напоље. Не знам да ли у свој дом икада припусти неког коме се он свиђа у том издању, осим мене наравно, његове неопходне старије сестре, и свог кућног чистача по имену Бруно. Или му једино друштво прави одраз у огледалу. Дигла сам руке од праћења његовог живота. Он то одбија. Волим га, све више како године пролазе. Али он је превише зависан од мене. Ту ја ништа нисам допринела. Нисам га тетовила ни када је био шврћа и одувек је стајао смотано, као да има икс ноге; увек је тако стајао да му се колена готово додирују. Волела сам га ја и онда, али само унутар наша четири зида. То звучи онако како и јесте: тужно, то што су га увек волели и ценили само унутар четири зида.

Приповедач

Он ретко када излази осим у башту.

Густава

Делили смо љубав према играчкама животињама. Умели смо да поређамо – у мом сигурном детињству и несигурном детињству мога брата – и више од стотину играчки животиња једну иза друге у нашем неизмерно дугачком ходнику, они су били пацијенти који су чекали на вакцинацију, и то кухињским ножем. Ја сам доводила сваког понаособ до мог брата који је држао нож, одевен у бели мантил који смо добили од оца (а ја сам, ето, касније постала лекар у одраслом животу), или смо луткама силом у њихова тврдоглава уста сипали мутне течности направљене од бобица из баште и грдили их и звоцали им. Нисмо морали много да измишљамо, могли смо да посматрамо сличне ствари на очевој клиници; али ми смо имали више пацијената. Касније сам развила обичај да сопственим пацијентима тутнем те животиње играчке као неку врсту утехе: „Будите малим задовољни, на пример тиме да се утопите у овим окицама“, говорила бих, или „љуљајте је када вас сколи баш превелика самоћа“, а зависницима од секса бих умела да кажем: „Трљајте лице о његово крзно, ако је неопходно, жестоко им цмокните њушкицу“. Њушкица, носић, могли су они да буду и од стакла, плас-

тике или више слојева конца и канапа, или чак и жице, или су могли да буду ирављени од пуњења испод крзна које је, дакле, образовало то узвишење губице. Значи играчке свог детињства сам предавала у аманет пацијентима – који су их по правилу и узимали и штавише неко време сматрали амајлијама. Пун орман сам имала тих играчака. Пре него што бих коју лутку поклонила, послала бих је на хемијско чишћење, знајући да ће деца јамачно то после трпати у своја у уста.

Имала сам и једну играчку животињу која је висила на кваки моје ординације као знак да имам пацијента: „Не улази“, била је порука. Била је то сова, мудра птица на прагу онога што би требало да буде место пуно мудрости.

У школи је било другачије, тамо сам избегавала свог брацу. Он је стајао у дворишту као да га је поплава избадила. Тек када би се завршили часови а врата образовне установе прописно отворила према свету, као на дугме бисмо се окренули нашим животињама играчкама, нашим пацијентима: старом меци који је некада био мајчин и из кога је цурила пиљевина и коме су често били потребни нови фластери; пару слонова, Сивом и Розе, који су били мањи, и већем белом слону с гуменим кљовама, и многим другим неодољивим крзненим другарима. Капок дрво, пиљевина или згужвана вуна, то су биле њихове унутрашње могућности, све по томе којој епоси су припадале те играчке; увек је било малчице узбудљиво пробушити их, забити прст и осетити чиме је играчка животиња била напуњена.

Приповедач

Већ тада си волела да чачкаш туђа посла.

Густава

Како је време пролазило а живот постајао све страшнији и крчкији, неким данима и сасвим немогућ, као да сам и ја стајала тако у школском дворишту, можда не сама, али нисам била кадра за било шта друго осим да климам главом у правцу оних који су говорили и говорили...

Приповедач

...да климаш и климаш чак и Микаелу с тим великим, помало бубуљичавим лицем чија су удубљења после обилних акни и митисера у пубертету – опажам сада – можда примамљива да и у њих туриш кажипрст.

Густава

...зближили смо се још више, дакле, мој браца и ја. Али то није довољно да испуни мој живот. А пуноћу његову чезнем да нађем. Ми смо обоје сами, тако је испало; не разумем то скроз, јер одрасли смо у породици коју можете 'ладно да означите као прилично здраву и обичну. Никада није код нас било великих проблема. Барем не пре него што је моја мајка почела да захтева унукe – од мене која тада чак нисам имала ни партнера. На крају је толико почело да ме нервира да сам прекинула контакте с њом. Има људи који унајмљују лажне партнере код фирме за изнајмљивање истих па их после воде са собом на породична купљања да би задовољили вајну обитељ – и да би барем за неко време скинули с грбаче тај притисак „кад ћеш да се жениш, камо деца?, итд.” То би за мене било понижавајуће. Помислите само на ону причу која је онамад захваљујући интернету обишла свет: неки Кинез је због родитеља тако нашао лажну партнерку коју је довео кући да покаже родитељима у Вухану и представи девојку као будућу снајку, али током те посете одједном је донета уредба о локдауну па су врата зграде замандаљена гвозденим плочама, заварена и нико није могао ни да уђе ни да изађе. Недељама, можда месецима су лажни и истински (или „стварни”) људи били су заточени заједно. Како ли је то прошло? Да ли се лажни пар заљубишка на крају баладе? Или се превара разоткрила? Да ли су умрли од те короне? Чуди ме да већ нису снимили филм по томе.

Рекла сам мајци да овај свет не сматрам погодним за децу, али она се само закикотала и рекла: „Ако мислиш на климу, онда се само сети деце после Хиросиме или Чернобиља!”

„Па можда сте могли онда и да ме не родите”, рекла сам.

„Децу правиш због себе, а не због деце”, рекла је она.

И опет она стара жвака о томе како сам незахвална на животу који су ми подарили, како се, бре, не радујем што сам се родила, и да она има право да постане и бака, јер то је људско право да ти се род продужи. Отац је имао старију браћу, они су сада мртви, нису имали деце. Моја мајка је јединица. Брат ми никада није добио децу. Ја никада нисам имала децу. Ми смо лоза без изданка, ми смо осуђени на то да нам се семе затре. Само сам завртела главом, премда ми није било лако. Мајка има издужено и строго, учитељичко лице. Због ње сам се истраумирала и заувек ћу се плашити – жена. Немам ниједну другарицу. Имам колегинице – или боље рећи: имала сам. Отац је покушавао да натера мајку да ме остави на миру. Али она је господарица куће и тамо увек одлучује, тако је вазда било, и сада је пред себе поставила задатак да јој кућа одјекује од цијука унучића и баџа њихових коракâ, али те расправе би се по правилу завршавале тако што би се ђале одшнуао до

клинике. Нисам више могла тамо да радим, морала сам да затворим своју психијатријску ординацију на првом спрату и да се преселим у други град. То је лоша страна породичних предузећа. Премда сам се преместила у простору, штавише променила град, осећала сам се као да сам се још више заглибила (до појаса у живом песку) у црном срцу моје мајке, месту где нисам жељена и нико ме не воли ако не урадим оно што се од мене очекује; сада сам, иако сам се преселила, само још чвршће у менгелама тог срца и не могу никако да се искобељам.

*

Три пута сам затруднела, сваки пут сам абортирала. Први пут сам била веома малда, млада у следећа два случаја. Трећи пут сам трудна дошла код доктора, истог оног који ме је једног Божића много касније лечио због болова у грудима, фин чова иначе, он ме је опрезно приупитао да ли сам сигурна; имала сам довољно година да родим, напоменуо је, имала сам двадесет пет. Била сам сигурна све док нисам легла на операциони сто. Већ су ми дали седативе и када је требало да примим анестетик, придигла сам се усред операционе сале и рекла да сам се предомислила, да ипак нећу абортус, али медицинска сестра ме је само гурнула да легнем натраг на сто и рекла да немају времена за то, сада треба да будем разборита. Наркозу сам осећала као нападача који ме је патосирао а ја се грчевито опирем, али – био је снажнији. После сам била тужна неко време. Родитељи су знали за моја три абортуса. Штавише поздравили су их. Зато што сам била млада и на факултету и мој пут у животу већ је био зацртан. Касније, када је мајка од мене захтевала своја два-три кила мяса, наследника јелте, рекла сам јој: „Да ли стварно треба да ти дам дете после три абортуса којима си практично аплаудирала?”

(Почетак романа *Til lyden af sin egen tromme*, издавач „Пиплс прес”, Копенхаген 2023)

КРИСТИНА ХЕСЕЛХОЛД (Christina Hesselholdt; 1962) данска је књижевница. После магистрирања филозофије, завршила је и чувену Школу за писце, која је данас лична карта за велику већину савремених писаца у тој земљи. Она и предаје у тој школи (где чак постоји предмет и за свештенике: како да састављају боље проповеди). Пише и књиге за децу и била је уредник битних књижевних часописа, *Плава кайија* и *Банана сџилии*. Почетком 1990-их се заједно са Солвај Бале етаблирала као водећи представник минимализма и пунктуализма у данској прози, инсистирајући на стилу, на оном „како”, да би почев с кратком али ефект-

ном аутофикцијом *Главница* 1998. (код нас изашла 2008. у издању Албатроса) почела да црпи из личних искустава и да се бави и оним „ко и шта”. Њене књиге карактеришу вишегласје, иронија, мањак придева (Кристина Хеселхолд своје полазнике учи: „Избегавајте придеве!”) и стални дијалог са члановима породице, без обзира да ли су живи. Кристина Хеселхолд је добила готово све најзначајније данске награде – Награду Данске академије (за укупно стваралаштво) 2018, награду Удружења критичара 2010. (за *Камила – и остатак екипе* / изашло на српском 2012. код издавачке куће Албатрос), Награду Другог програма данског радија 2017. (за роман *Вивијан*, романсирану биографију фотографкиње Вивијан Мејер) итд. С илустраторком Тине Модевај-Хансен објавила је 6 дечијих књига, инспирисана ћерком Емом. Аутофикција о Камили има већ 7 књига, првих шест су преведене у једној књизи на француски. Превођена је и на енглески, италијански, шведски, италијански, српски... Роман *Живети по своме* је њено најновије дело.

С данског превео и белешку о ауторки сачинио ПРЕДРАГ ЦРНКОВИЋ